

РОЗДІЛ 3

НОВА ЧУТТЄВІСТЬ «COMMENCEMENT DE SIÈCLE» ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ: СВІТОГЛЯДНІ НАСТАНОВИ Й ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ ВИМІРИ

особливості нинішньої ситуації в культурі полягають у тому, що характеристика її як сучасної щонайменше охоплює різні хронологічні ознаки. Ще кілька десятиліть тому під сучасною вважали культуру XX століття загалом або певний період її розвитку. Сьогодні спостерігаємо безупинне, швидке перетворення на культурне «вчора» того, що донедавна було вкрай актуальним і перспективним. Це стосується і повсякденності, і науки, і технологій, і світогляду, і мистецтва. Традиційні концепти культури – любов, гра, мова, порядок і хаос, своє й чуже, високе й низьке, чоловіче й жіноче... – зазнають радикальних змін. І це закономірно, оскільки у порубіжні, перехідні періоди історії зазнає зрушень уся концептосфера культури.

Проблеми, характерні для початку нового, XXI століття, – глобалізація, національна ідентифікація, найвище виправдання існування мистецтва, критерії людського в людині – хвилюють нині кожного. Їх важко охопити думкою, осмислити теоретично, вони багатогранні й глибокі. Відповіді на запитання – як змінилося життя світової спільноти? яке місце в її житті посіло мистецтво, культура загалом? – зацікавлюють провідних теоретиків культури, соціологів, істориків, філософів.

Сучасний британський соціолог, філософ-культуролог Зигмунд Бауман, намагаючись описати цілком новий спосіб життя, створює концепцію «плинної сучасності», тобто готової до постійних змін, яка не зберігає певної своєї форми протягом тривалого часу. Таку метафору вчений вважає найбільш актуальною для опису сучасної епохи і так пояснює зміни в культурному житті: «Концепція культури як діяльності, яка, за визначенням, здійснюється однією частиною населення по відношенню до іншої, витісняється концепцією спонтанного процесу, який не має адміністративних і управлінських центрів, не підкоряється жодним генеральним планам» (1). Учений відрізняє сучасну епоху від попередніх за такими характеристиками: постійне змінювання, безупинна дифузія культурних контактів, різка диференціація населення різних регіонів, спричинена процесами економічної, політичної, культурної глобалізації, індивідуалізованість суб'єктів, плюралізм у сфері культури й абсолютна необмеженість її трансформацій.

Ключовою зміною, характерною для сучасності, З. Бауман вважає збільшення швидкостей, які впливають на розвиток усіх аспектів життя. Ставлення людини до часу безпосередньо зумовлене змінами у відносинах між людиною і простором, які стали сьогодні основним інструментом влади й домінування, породжуючи нове соціальне роз-

шарування: «Паралельно тому процесу планетарного масштабу (глобалізації – Т. Г.), який виник у бізнесі, фінансах, торгівлі й потоках інформації, відбувається процес локалізації, закріплення простору. Ці два взаємопов'язані процеси зумовлюють різку диференціацію між умовами існування населення країн, регіонів та різноманітних сегментів цього населення. Те, що для одних є глобалізацією, для інших обертається локалізацією; для одних – це провісник свободи, для інших – несподіваний і жорстокий удар долі. На перше місце серед бажаних цінностей висувається мобільність, тобто свобода пересування, цей одвічно дефіцитний і нерівномірно розподілений товар швидко перетворюється на головний фактор розшарування нашої пізньосучасної та постсучасної епохи» (2, 11). Загалом, здійснений вченим аналіз сучасного суспільства досить песимістичний, адже він наголошує на руйнуванні моралі, втраті почуття причетності до проблем інших людей, на відсутності певної мети у більшості людей: «...глобалізація підкреслює різке зниження, якщо не повну втрату, контролю індивідів над процесами і подіями, які впливають на їхні долі» (3, 10).

Проте З. Бауман відзначає, що нове суспільство не з'явилося раптово, а є логічним продовженням розвитку процесів епохи минулої. Зрозуміло, що будь-яка хронологічно-демаркаційна лінія між певними епохами буде умовною. Проте вона є: відкриття нового століття пробуджує нові сподівання, а завершення століття минулого налаштовує на підбиття підсумків. Вододіл між культурними епохами – це не сторінка в календарі. Такі тектонічні зсуви здійснюються на «підземному», підсвідомому рівні, навіть не на світоглядному, скоріше, – на світовідчувальному. Адже кожен епоху, в її конкретній, живій неповторності, «задає» – як музичну тональність! – саме спосіб світовідчужування.

Безперечно, «людей минулого, двадцятого століття» і в новому, двадцять першому столітті вистачить ще не на один десяток років, але їхня чуттєвість вже не вповні адекватна темпоритму сьогодення. Це даність, яку не варто сприймати позитивно чи негативно. Ідеться про вияв надзвичайного чуттєвого «багатоголосся» доби «commencement de siècle» початку XXI століття, коли поряд з абсолютно новим світовідчужуванням людини епохи культурної дігіталізації (світу цифрових технологій) співіснують певний чуттєвий «анахронізм» чи «ретроспективність, або «ностальгічність».

Суб'єктивно нашому сучаснику може значно більше імпонувати внутрішній темпоритм, наприклад, шекспірівської епохи. Такі відчуття є глибоко рефлексивними, адже вони пов'язані з невичерпною привабливістю спадщини великого класика англійського Відродження.